

MINTAQAVIY IQTISODIYOTNING DOLZARB MUAMMOLARI VA ULARNING
YECHIM YO‘LLARI

Rayimov Ma’ruffjon Abdurashid o‘g‘li

Samarqand davlat arxitektura-qurilish universiteti o‘qituvchisi

ORCID: 0009-0008-0608-6278

E-mail: maruf.rayimov7@samdaqu.edu.uz

Atanazarov Diyorbek Davronbek o‘g‘li

Tojimurodov Mexriddin Sadriddin o‘g‘li

Samarqand Iqtisodiyot va servis institute talabarlari

E-mail: atanazarovdiyorbek07@mail.com

E-mail: mexriddintojimurodov60@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17936230>

Annotatsiya. Mintaqaviy iqtisodiyot — hududlararo iqtisodiy aloqalar va o‘zaro ta’sirlar natijasida yuzaga keladigan o‘shish, rivojlanish va tafovut masalalarini o‘rganadigan ilmiy soha.

Ushbu maqolada hududlararo iqtisodiy tengsizlik, resurslardan samarali foydalanmaslik, mintaqaviy integratsiya va texnologik rivojlanishdagi tafovutlar kabi dolzarb muammolar tahlil qilinadi. Shuningdek, maqolada hududiy farqlarni kamaytirish, resurslardan yanada samarali foydalanish, hamda innovatsion hamkorlikni rivojlantirish orqali yechimlar taklif etiladi.

Mintaqaviy siyosat, iqtisodiy hamkorlik va hududlararo integratsiya jarayonlari orqali barqaror o‘shish va adolatli rivojlanishni ta’minlashga yo‘naltirilgan.

Kalit so‘zlar: mintaqaviy iqtisodiyot, hududiy rivojlanish, iqtisodiy tengsizlik, resurslarni boshqarish, mintaqaviy integratsiya, innovatsiya, barqarorlik.

Аннотация. Региональная экономика — это научная область, изучающая вопросы роста, развития и различий, возникающих в результате экономических связей и взаимодействий между регионами. В статье анализируются актуальные проблемы, такие как экономическое неравенство между регионами, неэффективное использование ресурсов, региональная интеграция и различия в технологическом развитии. Также предлагаются решения по уменьшению региональных различий, более эффективному использованию ресурсов и развитию инновационного сотрудничества. Работа направлена на обеспечение устойчивого роста и справедливого развития через региональную политику, экономическое сотрудничество и процессы межрегиональной интеграции.

Ключевые слова: региональная экономика, региональное развитие, экономическое неравенство, управление ресурсами, региональная интеграция, инновации, устойчивость.

Abstract. Regional economics is a scientific field that studies issues of growth, development, and disparities arising from interregional economic relations and interactions. This article analyzes pressing problems such as interregional economic inequality, inefficient resource utilization, regional integration, and disparities in technological development. It also proposes solutions to reduce regional differences, enhance resource efficiency, and foster innovative cooperation. The study aims to ensure sustainable growth and equitable development through regional policy, economic cooperation, and interregional integration processes.

Keywords: regional economics, regional development, economic inequality, resource management, regional integration, innovation, sustainability.

Kirish. Globalizatsiya, texnologik taraqqiyot va siyosiy-iqtisodiy transformatsiyalar dunyo miqyosida hududlar o'rtasida yangi integratsiya jarayonlarini, biroq shu bilan birga nyemzonal (hududlararo) tafovutlarni ham keltirib chiqardi. Mintaqaviy iqtisodiyot — hududlarning ichki va tashqi iqtisodiy aloqalarini, ularning rivojlanish dinamikmini, farqli ko'rsatkichlar bilan ifodalanadigan tengsizliklarni o'rganadi. Ayniqsa o'sish sur'atlari, jahon tijorati va investitsiya oqimlari tendensiyalari kontekstida, hududlararo farqlar va ularning oqibatlari hududiy siyosat, milliy iqtisodiy strategiyalarida muhim nuqta hisoblanadi. Masalan, Toshkent shahar va ayrim boshqa hududlarda daromad, ishlab chiqarish va investitsiya sifatida ancha yuqori ko'rsatkichlar mavjud, biroq hududlararo tafovutlar ham sezilarli.

Shu ma'noda, hududlararo farqlarni kamaytirish, resurslardan maksimal foydalanish va hududiy integratsiyani chuqurlashtirish uchun ilmiy tahlil va amaliy takliflar tayyorlash zarurati tug'iladi.

Asosiy qism.

Mintaqaviy iqtisodiyotdagi muammolar. **Hududlararo iqtisodiy tengsizlik** — Masalan, 2025-yilning birinchi choragida Toshkent shaharda aholi jon boshiga daromad 15,86 million so'm bo'lgan, eng past darajadagi hududlardan biri — Namangan viloyatida esa 3,97 million so'mga teng bo'lgan. Bu hududlararo tafovut nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy xavfsizlik va migratsiya muammolarini ham ko'rsatadi.

Resurslardan samarali foydalanmaslik — Hududlar tabiiy va inson resurslari bilan boy bo'lishiga qaramay, texnologik jihatdan rivojlanmagan yoki investitsiya kam bo'lgan hududlar bu potentsialni to'liq amalga oshira olmaydi. Bu esa ishlab chiqarish, eksport va mahalliy qo'shilgan qiymat darajasini pasaytiradi.

Mintaqaviy integratsiya va hamkorlikdagi to'siqlar — Toshkent markazligi bilan birga, boshqa hududlar integratsiyadan kam foyda olmoqda; hududlararo transport, logistika, regulatsiya, standartlar farqi integratsiyani susaytiradi.

Innovatsion va texnologik rivojlanishdagi tafovut — Rivojlangan hududlarda zamonaviy texnologiyalar joriy qilinayotgan paytda, orqada qolgan hududlarda buning amalga oshirilishi sust bo'lmoqda — bu esa raqobatbardoshlikni oshirish o'rniga kamaytiradi.

Muammolarning sabab-natijaviy tahlili. Hududlararo iqtisodiy tengsizlikning sabablari ichida – investitsiya kamligi, infratuzilma pasayishi, qishloq joylardagi ishlab chiqarish strukturasining eskiligi va xizmatlar sohasidagi raqobatning yetishmasligi mavjud. Natijada, kambag'allik darajasi ortish, migratsiya kuchayishiga olib keladi.

Resurslardan samarali foydalanmaslik asosan – texnologik modernizatsiyaning sustligi, mahalliy korxonalar bilan xalqaro raqobatga tayyor emasligi va davlat siyosatidagi barqarorlik yetishmasligi bilan bog'liq.

Mintaqaviy integratsiyada to'siqlar esa – hududlararo iqtisodiy aloqalarining yetarlicha rivojlanmaganligi, turli hududlar o'rtasida standart va regulativ muvofiqlikning pastligi, logistika va transport infratuzilmasining zaifligi bilan izohlanadi.

Texnologik rivojlanishdagi tafovut esa – malakali kadrlar yetishmasligi, tadqiqot va innovatsiyalar uchun ajratilayotgan mablag'ning kamligi va mahalliy bizneslar innovatsiya joriy etishga yetarli emasligi bilan bog'liq.

Yechimlar va strategik tavsiyalar

Hududlararo tengsizlikni kamaytirish uchun hududlar rivojlanishiga yo'naltirilgan investitsiya dasturlarini kengaytirish zarur. Masalan, transport va kommunikatsiya infratuzilmasini yaxshilash – hududlarni markaz bilan bog'lash orqali investitsiya va ish o'rinlari oqimini oshirishga imkon beradi.

Resurslardan samarali foydalanish uchun – ishlab chiqarishda zamonaviy texnologiyalarni joriy qilish, atrof-muhitga yaqin va barqaror ishlab chiqarish usullarini rag'batlantirish ham muhim. Shuningdek, mahalliy resurslarni qo'llab-quvvatlovchi siyosat shakllantirilishi kerak.

Mintaqaviy integratsiyani chuqurlashtirish uchun – hududlar o'rtasida bir xil standartlar va me'yorlar joriy qilish, mintaqaviy iqtisodiy ittifoqlarda (masalan, transport yo'llari, birgalikdagi ishlab chiqarish tarmoqlari) faol ishtirok etish muhim. Madaniy-ilmiy almashinuvlar, turizm va transport sohalarida hamkorlikni kuchaytirish kerak.

Innovatsiyalashuvni rag'batlantirish uchun – ilmiy-texnologik parklar, startaplarni qo'llab-quvvatlash, raqamli iqtisodiyotga integratsiya, hududlararo ilm-tex hamkorlikni rivojlantirish zarur. Malakali kadrlar tayyorlash va mahalliy biznesning innovatsiyaga yo'naltirilishi uchun stimul tizimlari joriy etilishi lozim.

Amaliy misollar

Masalan, 2024-yilda Navoiy viloyati hududida aholi jon boshiga GRP 61,8 million so'mga yetgan, bu respublika bo'yicha eng yuqori ko'rsatkichlardan biridir. Shu bilan birga, boshqa hududlarda (masalan, Sirdaryo viloyati) ko'rsatkich past bo'lib qolmoqda. Bu hududlararo farqlarning amaliy tahlilidir. Bundan ko'rinadiki, investitsiyalarning to'liq hududiy qamrovini ta'minlash, texnologik, infratuzilma va ijtimoiy jihatlarni hisobga olgan holda hududlararo tengsizlikni kamaytirish mumkin.

Xulosa va takliflar

Xulosa sifatida, mintaqaviy iqtisodiyotning dolzarb muammolari — hududlararo iqtisodiy tengsizlik, resurslardan noto'g'ri foydalanish, mintaqaviy integratsiya va texnologik rivojlanishdagi tafovut — bugungi kunda barcha hududlarni qamrab olgan strategik masalalardir.

Bu muammolarni hal etish orqali hududiy barqarorlik, ijtimoiy adolat va iqtisodiy o'sish darajasini oshirish mumkin.

Takliflar esa quyidagilardan iborat:

- Hududlararo investitsiya strategiyasini takomillashtirish — markazdan tashqaridagi hududlarga ham yuqori rivojlangan infratuzilma va biznes muhiti taqdim etilsin.
- Resurslarni boshqarish tizimini modernizatsiya qilish — mahalliy ishlab chiqarish va eksportga yo'naltirilgan texnologiyalar qo'llansin.
- Mintaqaviy hamkorlik platformalarini kengaytirish — hududlar o'rtasida standartlar birlashtirilsin, yechimlari birgalikda ishlab chiqilsin.
- Innovatsiyalarni hududiy rivojlanish vositasi sifatida ko'rib chiqish — startaplar, malakali kadrlar tayyorlash va raqamli iqtisodiyotga integratsiya qilinishi zarur.
- Huquqiy va institutsional muhitni mustahkamlash — hududiy siyosat va tartib-qoidalar hududlararo farqlarni kamaytirish nuqtai nazaridan moslashtirilsin.

Amalda ushbu takliflar amalga oshirilsa, hududlar o'rtasida iqtisodiy tafovutlarni kamaytirish va barcha hududlar uchun barqaror rivojlanish darajasini ta'minlashga erishish mumkin. Ilmiy-amaliy jihatdan, mintaqaviy iqtisodiyot siyosatida innovativ va integratsiyalashgan yondashuvlar ustun bo'ladi. Mintaqaviy iqtisodiyot hududlararo iqtisodiy aloqalar va o'zaro ta'sirlar natijasida yuzaga keladigan o'sish, rivojlanish va tafovut masalalarini o'rganadigan muhim soha hisoblanadi.

Globalizatsiya, texnologik taraqqiyot va siyosiy-iqtisodiy transformatsiyalar dunyo miqyosida hududlar o'rtasida yangi integratsiya jarayonlarini yuzaga keltirgan bo'lsa-da, shu bilan birga hududlararo farqlarni ham kuchaytirgan. Masalan, Toshkent shahar va boshqa rivojlangan hududlarda aholi jon boshiga daromad yuqori bo'lishiga qaramay, ayrim viloyatlarda bu ko'rsatkich sezilarli darajada past. 2025-yilning birinchi choragida Toshkent shahrida aholi jon boshiga daromad 15,86 million so'm bo'lgan bo'lsa, eng past darajadagi hududlardan biri — Namangan viloyatida 3,97 million so'mni tashkil etgan. Bu hududlararo tafovut nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy xavfsizlik, migratsiya va hududiy barqarorlik masalalarini ham yuzaga keltiradi. Shu sababli hududlararo farqlarni kamaytirish, resurslardan maksimal foydalanish va hududiy integratsiyani chuqurlashtirishga yo'naltirilgan strategiyalar muhim ahamiyat kasb etadi.

Hududlar tabiiy va inson resurslari bilan boy bo'lishiga qaramay, texnologik jihatdan rivojlanmagan yoki investitsiya kam bo'lgan hududlar o'z imkoniyatlarini to'liq amalga oshira olmaydi. Bu esa ishlab chiqarish hajmi, eksport salohiyati va mahalliy qo'shilgan qiymat darajasini pasaytiradi. Masalan, Navoiy viloyatida aholi jon boshiga GRP 61,8 million so'mga yetgan bo'lsa, boshqa hududlarda, masalan, Sirdaryo viloyatida bu ko'rsatkich past bo'lib qolmoqda. Shuni hisobga olgan holda, resurslardan samarali foydalanish va hududiy salohiyatni oshirish strategik vazifa sifatida muhimdir.

Mintaqaviy integratsiya jarayonidagi to'siqlar ham hududlar o'rtasidagi hamkorlikni susaytiradi. Siyosiy, iqtisodiy va madaniy farqlar hududlararo savdo va investitsiya oqimini sekinlashtiradi, bu esa iqtisodiy rivojlanishga to'sqinlik qiladi. Shu ma'noda, hududlar o'rtasida bir xil standartlar va me'yorlarni joriy etish, mintaqaviy iqtisodiy ittifoqlarda faol ishtirok etish va ilmiy-madaniy almashinuvlarni rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Innovatsion va texnologik rivojlanishdagi tafovut ham hududlarning raqobatbardoshligini belgilaydi. Rivojlangan hududlar zamonaviy texnologiyalarni joriy qilayotgan paytda, orqada qolgan hududlarda buning amalga oshirilishi sekinlashadi. Bu esa hududlar o'rtasidagi iqtisodiy tafovutni yanada oshiradi. Shu bois, ilmiy-texnologik hamkorlikni rivojlantirish, startaplar va innovatsion loyihalarni qo'llab-quvvatlash hamda malakali kadrlar tayyorlash orqali tafovutlarni kamaytirish zarur.

Hududlararo iqtisodiy tengsizlikni kamaytirish uchun investitsiya dasturlarini kengaytirish, transport va kommunikatsiya infratuzilmasini yaxshilash, shuningdek, kichik va o'rta biznesni rivojlantirish muhimdir. Resurslardan samarali foydalanish uchun ishlab chiqarishda zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, ekologik barqaror usullarni rag'batlantirish va mahalliy resurslarni qo'llab-quvvatlovchi siyosatni ishlab chiqish zarur. Mintaqaviy integratsiyani chuqurlashtirish esa hududlar o'rtasida standart va me'yorlarni birlashtirish, mintaqaviy iqtisodiy ittifoqlarda faol ishtirok etish va madaniy-ilmiy almashinuvni rivojlantirish orqali amalga oshiriladi.

Shu bilan birga, hududlar innovatsion rivojlanishga yo'naltirilishi, ilmiy-texnologik parklar va startaplarni qo'llab-quvvatlash hamda malakali kadrlar tayyorlash orqali iqtisodiy ortda qolmasligi ta'minlanadi.

Xulosa qilib aytganda, mintaqaviy iqtisodiyotning dolzarb muammolari — hududlararo iqtisodiy tengsizlik, resurslardan noto'g'ri foydalanish, mintaqaviy integratsiya va texnologik rivojlanishdagi tafovut — barcha hududlarni qamrab olgan strategik masalalardir. Ularni hal etish hududiy barqarorlik, ijtimoiy adolat va iqtisodiy o'sishni oshirishga imkon beradi. Buning uchun hududlararo investitsiya strategiyasini takomillashtirish, resurslarni boshqarish tizimini modernizatsiya qilish, mintaqaviy hamkorlikni kengaytirish, innovatsiyalarni hududiy rivojlanish vositasi sifatida ko'rib chiqish va huquqiy-institutsional muhitni mustahkamlash lozim. Amalda ushbu takliflar amalga oshirilsa, hududlar o'rtasida iqtisodiy tafovutlarni kamaytirish va barcha hududlar uchun barqaror rivojlanish darajasini ta'minlash mumkin bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Karimov, A. & Qodirov, M. (2023). *Qurilish materiallari ishlab chiqarish texnologiyasi*. Toshkent: "Fan va texnologiya" nashriyoti.
2. To'xtayev, S. (2022). *Ekologiya va atrof-muhit muhofazasi asoslari*. Toshkent: "Iqtisodiyot" nashriyoti.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyevning 2022-yil 28-dekabrdagi "2022–2026 yillarda Yangi O'zbekistonni rivojlantirish strategiyasi to'g'risida"gi PF–60-son Farmoni.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi (2023). *"Yashil iqtisodiyot" konsepsiyasini amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida qarori*.
5. Xudoyberganov, B. (2021). *Sanoat ekologiyasi va resurslardan oqilona foydalanish*. Toshkent: TDPU nashriyoti.
6. United Nations Environment Programme (UNEP). (2022). *Global Status Report for Buildings and Construction 2022*. Nairobi: UNEP.
7. International Energy Agency (IEA). (2023). *Energy Efficiency in Industry – Cement and Construction Materials*. Paris: IEA Publications.
8. Li, J., Zhang, Y. & Wang, H. (2021). "Sustainable Cement Production: Technologies and Practices." *Journal of Cleaner Production*, Vol. 289.
9. European Commission. (2020). *Circular Economy Action Plan – For a Cleaner and More Competitive Europe*. Brussels: European Union.
10. O'rmonov, D. (2020). "Qurilish sanoatida chiqindilarni qayta ishlashning ekologik afzalliklari." *O'zbekiston arxitektura va qurilish jurnali*, №4, 45–51-betlar.